

Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи

Науковий часопис Інституту
Польщі Східноєвропейського
національного університету імені
Лесі Українки

Специфіка функціонування концепту «чоловік» в оповіданнях Я. Л. Вишневського

Posted on 12 Листопада, 2018

Rate This

УДК 821.162.1 – 32.09 : 811.162.1' 373

Юлія Васейко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

©Васейко Юлія, 2017

Оповідання Я. Л. Вишневського, що в останні десятиріччя надзвичайно популярні як серед польських, так і українських читачів, захоплюють своєю актуальністю, позаяк автор відображає наболілі теми сучасного світу: самотність, зрада, домінування зовнішньої краси над внутрішньою, комп'ютерна залежність і под. Письменник ретельно вибирає мовні одиниці, котрі за мінімального вербального вираження подають максимум предметно-логічних та емоційно-чуттєвих відомостей, що, синтезуючись, формують потужний концептуальний рівень прочитання творів. У смисловій структурі оповідань Я. Л. Вишневського висока продуктивність властива концепту «чоловік», який характеризує багатовимірність – *чоловік, син, брат, колега, коханий, коханець, друг* і т.д., як центральна, так і периферійна позиції у внутрішній організації літературних текстів, потужне функціональне навантаження, що виявляється у формуванні змістової основи для висвітлення певної психологічної, соціальної, моральної проблеми реальності.

Ключові слова: оповідання, концептуальна структура твору, концепт, функціональне навантаження.

Постановка наукової проблеми та її значення. Протягом останнього десятиліття великою популярністю серед читачів користуються оповідання польського автора Януша Леона Вишневського. Творчу манеру письменника вирізняє багата тематична палітра, незначна концентрація на зовнішніх вимірах, натомість заглибленість у внутрішнє, тонкий психологізм, ретельний добір вербальних одиниць, активне послуговування номенами з імпліцитним змістовим потенціалом, чітка внутрішня структура, у якій центральний сегмент займають концепти «жінка», «кохання», «самотність», «чоловік», «сім'я» та ін.

Хоча питання смислової організації концептів, їх функціонального навантаження у літературних текстах не є новим, проте надалі зберігає свою актуальність, адже когнітивний підхід до сприйняття художніх творів дозволяє ґрунтовніше пізнати індивідуально-авторську картину світу, визначити її домінанти.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Творчість Я. Л. Вишневського стала предметом наукового аналізу у роботах С. Галаур [1], А. Лісіна [3], Б. Сковронек [7] та ін. Питання змістової структури вербальних знаків ретельно розглянуто у працях О. Кагановської [2], О. Радченко [4], Т. Сукаленко [5], І. Новаковської-Кемпни [6] й ін.

Мета і завдання статті. Мета розвідки – вивчити семантичне наповнення концепту «чоловік» на матеріалі оповідань Я. Л. Вишневіського зі збірки «Sceny życia za ścianą». Реалізації окресленої цілі слугуватиме виконання таких завдань, як: характеристика тематичного багатства творів польського письменника, виокремлення домінантних предметно-логічних й емоційно-чуттєвих інформаційних ланцюгів, співвідносних з концептом «чоловік», дефініція їх смислових центрів, опис функціонального навантаження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У своїх художніх творах Я. Л. Вишневіський концентрує увагу на змалюванні сучасності крізь призму світосприйняття жінки, вивчаючи конфлікт її внутрішнього світу з вимогами зовнішньої дійсності. Тому концепт «kobieta» у найрізноманітніших його проявах – *matka, kochana, koleżanka, przyjaciółka, kochanka, siostra* та под. і формах чуттєвої реалізації – *miłość, wierność, zdrada, samotność, szczęście* й т.д. – є центральним на усіх рівнях прочитання: фактуальному, підтекстовому, концептуальному.

Чоловіки дещо рідше стають ключовим предметом оповіди у творах польського письменника. Сегменти, утворені з фактуальних й підтекстових відомостей, генерованих певним чоловічим персонажем, можуть займати центральні та периферійні позиції у змістовій структурі текстів, при цьому завжди слугують розкриттю певних психологічних, емоційних, соціальних, професійних проблем сучасного життя, наприклад, самотності, зради, домінування зовнішньої краси над внутрішньою, комп'ютерної залежності і под.

У збірці «Sceny życia za ścianą» концепт «mężczyzna» реалізується різнопланово – *mąż, syn, brat, kochany, kochanek, kolega, lekarz* і т. д., продуктивно взаємодіючи із символом «kobieta», бере активну участь у формуванні насамперед фактуального змісту, а також концептуального.

В оповіданні «Szwycarzy letniej» натрапляємо на два чоловічі образи. Інформаційний сектор, осередком котрого є постать пластичного хірурга Марко, займає центральну структурно, натомість периферійну семантично позицію у творі. Автор за мінімальної вербальної презентації представляє багато біографічних відомостей про героя: вік (*czterdziestoletni*), місце народження (*Włochy*), навчання (*Boston*), практики (*wschodnie wybrzeże Stanów Zjednoczonych*), теперішнього проживання (*Kolonia*). Дізнаємося навіть про його рішучий характер, що проявився у швидкому прийнятті рішення слідувати за своєю коханою (*Pewnej nocy spakował jedną walizę, wysłał pożegnalny e-mail do szefa i pojechał na lotnisko*), відповідальне (*Zanim dotknie kobietę, by potem zostawić na niej szwy i blizny, długo z nią rozmawia. Nigdy nie zachęca do operacji i zawsze mówi o możliwych niebezpieczeństwach*) і водночас практичне (*Od maja do lipca, nauczony doświadczeniem, zatrudnia więcej lekarzy niż zwykle*) ставлення до роботи, особисте життя (*Dziewięć lat temu zakochał się w praktykantce. Gdy po stażu wróciła do Niemiec, poczuł, że bez niej nic nie ma sensu*).

У вербальному образі цього персонажа домінують просторово-часові ідентифікатори: географічні назви (*Niemcy, Stany Zjednoczone, Boston, Włochy*), лексеми з темпоральним компонентом, серед яких найвищу продуктивність виявляють кількісні та порядкові числівники (*czterdziestoletni, od ośmiu lat, dziewięć lat temu, kilkumiesięczny, od czterech lat*). Автор також активно послуговується дієсловами на позначення певних життєвих процесів і станів, властивих щоденному існуванню людини, співвідносних з окремими етапами її становлення (*urodził się, ukończył, praktykował, zakochał się, poczuł, spakował, wysłał, pojechał, operuje, rozmawia, dotknie, zachęca, mówi, prowadzi, zatrudnia*), дуже обмежено доповнюючи й уточнюючи інформацію іменниками (*ukończył studia, zakochał się w praktykantce, pojechał na lotnisko*).

У словесному портреті Марко бракує опису його зовнішнього вигляду, характеристики рухів, мови і под., тому, природно, не фіксуємо епітетів, порівнянь, метафор. Така інформація, на думку автора, зайва, не додасть нічого важливого до розкриття концептуального змісту оповідання, котрий зводиться до констатації факту домінування у сучасному світі зовнішньої краси над внутрішньою, сліпому слідуванню за

модою, забаганками чоловіків, втраті самобутності особистості у суспільстві, де «*najwięcej o kobiecych sekretach wiedzą ostatnio chirurdzy plastyczni*». Саме тому Я. Л. Вишневський для озвучення згаданих вище проблем сьогодення обирає пластичного хірурга, позаяк він оперує фактами. Його знання, оцінка того, що відбувається, аналіз причин важать для письменника значно більше, ніж зовнішній та внутрішній світи Марко. Ті мінімальні відомості про лікаря, котрі отримує читач, дозволяють йому усвідомити, що говорить не дилетант, а професіонал, який фахово підходить до справи, розуміючи її психологічне та соціальне підґрунтя.

Ще один чоловічий образ з оповідання «*Szwy pocy letniej*» – чоловік Надін. Про його зовнішній вигляд, вік ми можемо здогадуватися, декодувавши алюзійні знаки: *wciąża brzuch, przegląda się młodym kobietom, niektóre były nawet młodsze, niż ich córka, przez dwadzieścia jeden lat miała normalnego męża*. Відомості про його приватне і соціальне життя мінімальні й спорадичні: одружений, має доньку, проводить відпустку в Португалії або Єгипті (*Nie pojedzie w tym roku z mężem i córką do Egiptu nurkować*). Для автора важливо тільки те, що зміни у його ставленні до дружини – відсутність фізичного потягу, байдужість, зацікавлення молодими жінками на пляжі – стали причиною її бажання зробити пластичну операцію. Джерелом усієї інформації про чоловіка є сама Надін, котра щиро зізнається у коханні, переконана у його вірності (*Kocha swego męża, jej nie zdradza? A jeśli już – to tylko w fantazjach*). Я. Л. Вишневський, створюючи вербальний портрет цього героя, традиційно основне смислове навантаження переносить на дієслова, віддаючи перевагу лексемам на позначення тілесних реакцій, фізичних станів і под.: *przyglądał się z łapczywym głodem w oczach, wciągał brzuch, zaczynał wodzić wzrokiem*. Бо саме вони характеризують поведінку чоловіка, яка наштотхнула його дружини на думку про пластику.

В оповіданні «*Wirtualność*» образ героя не знаходиться у ядрі смислової структури твору, проте формує у ній один з центральних сегментів. Ми не володіємо інформацією про його місце проживання, вік, освіту, зовнішній вигляд, роботу, натомість маємо багато відомостей про характер, ставлення до сімейних обов'язків, емоційний стан.

Особливістю цього персонажа є те, що він постає перед читачем у двох площинах – реальній та віртуальній. У першій виконує роль чоловіка, у другій – коханця. Як чоловік він егоцентричний, неуважний, радше байдужий: *Zauważyłeś, że ona przy tym płakała? Spytałeś chociaż raz, dlaczego płacze?! Jasne, że nie*. Спорадично трапляються спалахи романтизму: *Wieczorami, po kolacji, spacerowaliście po plaży, zbierałeś dla niej muszle, trzymałeś ją za rękę, ukradkiem brałeś do ust jej włosy i wsuwałeś dłonie pod bluzkę i sukienkę*. Проте такі вияви ніжності зумовлені скоріше почуттям вини, роздратуванням поведінкою коханки: *Poczuleś się winny? Czy tylko chciałeś ukarać mnie za odrzucenie?*. Схожа мотивація властива децю награним спробам чоловіка змінити усталений спосіб щоденного життя: *Odwołałeś wszystkie piątkowe spotkania, odważyłeś się wyłączyć firmowy telefon i nie wziąć ze sobą komputera*. Проте такі стани епізодичні, скоріше виняткові, адже на щодень він навіть не здатен згадати другого імені своєї дружини, розпізнати її стиль листування: *Napisałam tu, tak po prostu, że jestem w nim zakochana. Bo byłam. Nie rozpoznał ani mojego drugiego imienia, ani mnie*.

Герой-коханець горить почуттями, його емоції зашкалюють. Він агресивний, здивований (*zareagowałeś agresywnym zdziwieniem*), сповнений злості (*w złości napisałeś*), вимагає вербальної (епістолярної) стимуляції для еротичного піднесення, дорікаючи у патетичності листування (*liczyłem wprawdzie na poezję, ale na tę o wiele mniej patetyczną, a bardziej erotyczną*), нетерплячий, прагне невідкладно, відчайдушно, забуваючи про «*zasady bezpieczeństwa*», здатен перепрошувати, пояснювати, демонструвати, що йому залежить, вигадувати (*przepraszałeś, byleś skruszony, znajdowałeś wymyślne usprawiedliwienia*).

Сегмент «герой-коханець» охоплює такі смислові поля, як: пристрасть, еротизм, емоції. Основою подібних чуттєвих станів, звісно, є свіжість, незатертість стосунків, інстинкт мисливця, дистанція до побуту. Сегмент

«герой-чоловік» – нудьга, байдужість, егоцентризм. Показуючи таку дволикість героя, автор акцентує надзвичайно важливу тему самотності удвох. Щоденна рутинна гасить почуття. Якщо жінка прагне з цим боротися, шукає шляхи реанімувати взаємини, чоловік знаходить іншу, «свіжу», партнерку. Перші етапи реляцій зажди більш приємні, захоплюючі, їх легше будувати, на відміну від стадії порятунку того, що було колись таке світле, важливе, потрібне.

У семантичній структурі цього образу домінують не предметно-логічні інформаційні ланцюги, а емоційно-чуттєві, тому висока продуктивність характеризує не тільки дієслова, а й прикметники, іменники, прислівники, змістовий компонент котрих пов'язаний з емоційними та фізичними реакціями: *zareagowałeś agresywnym zdziwieniem, w złości napisałeś, erotyczna poezja, przeproszałeś, prosiłeś, odważyłeś się, akcja heroizmu, przestraszyłeś się, dotkliwiej poczułeś się winny.*

Центральне місце у семантичній структурі оповідання «Biochemia macierzyństwa» займає образ двадцятип'ятирічного Стефана, котрий генерує основні фактальні й підтекстові відомості, необхідні для розкриття ключової теми твору: причини та наслідки відмови матерів від своїх новонароджених дітей. Хлопець є реальним прикладом цього, на жаль, поширеного явища у сучасній Європі: *W Niemczech notuje się rocznie około 80 przypadków porzuceń dzieci zaraz po urodzeniu. We Francji, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii lub Polsce statystyki są zadziwiająco podobne.*

Я. Л. Вишневський дуже скрупульозно вимальовує тільки ту частину життя Стефана, котра пов'язана із таємницею народження хлопця, залишаючи кілька порожніх місць – ім'я матері, коли й де народився. Читач дізнається, за яких обставин героя залишили на смітнику, а згодом знайшла поліція (*Ponad dwadzieścia pięć lat temu, w pewną mroźną lutową noc 1982 roku, pewna kobieta zadzwoniła do komisariatu we Frankfurcie z informacją o pozostawionym noworodku na śmietniku. W pustym kontenerze policjanci znaleźli granatową sportową torbę*), чому його так назвали (*Skrawek poplamionego papieru, na którym ktoś koślawymi literami napisał «Stefan»*), яке мав дитинство (*Normalne, szczęśliwe, pełne miłości i troski*), коли дізнався про своє усиновлення (*O tym, że Kornelia – jego matka – go nie urodziła, dowiedział się w dzień po swoich osiemnastych urodzinach*), чим займається (*Od czterech lat poszukuje swojej biologicznej matki. Założył forum internetowe dzieci porzuconych zaraz po urodzeniu. Szuka. Każdego dwudziestego czwartego lutego przyjeżdża wieczorem pod śmietnik. Od sześciu lat odwiedza w Dzień Matki pewien śmietnik*), чого прагне (*Chciałby wiedzieć – dlaczego; chciałby popatrzeć jej w oczy i zapytać, gdzie i dokładnie kiedy się urodził, chciałby wiedzieć, dlaczego akurat na śmietniku*).

Вербальний образ Стефана не вирізняється лексичним багатством, концептуальне навантаження несуть номени, котрі передають інформацію про етапи його життя, реалії долі усиновленої особи, її емоційний стан, а саме іменники: *matka, biologiczna matka, śmietnik, sierociniec, rodzina zastępcza, forum internetowe*; прикметники: *mroźny, ciepły, koślawy, szczęśliwe, obojętny, spokojny*; дієслова: *przypuszcza, nie odnaleziono, poszukuje, chciałby wiedzieć, wierzy, chciałby popatrzeć*. Активним компонентом виступають локативно-темпоральні одиниці: *Dzień Matki, centrum handlowe, przedmieście Darmstadt, ponad dwadzieścia pięć lat temu, w pewną mroźną lutową noc 1982 roku, o czwartej nad rano, we Frankfurcie, od czterech lat*. Хоча образ Стефана має багато індивідуальних ідентифікаторів, проте він уособлює, узагальнює, символізує важку і трагічну долю дітей, залишених біологічними батьками.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, концепт «чоловік» в оповіданнях Я. Л. Вишневського має складну семантичну структуру, адже функціонує у багатьох вимірах – *чоловік, син, брат, коханий, коханець, товариш, приятель, знайомий, лікар* і т.д., йому властивий вербальний мінімалізм з домінуванням дієслів на означення емоційних станів та етапів становлення, щоденних вчинків героя, з високою продуктивністю часо-просторових ідентифікаторів, займає як центральне, так і периферійне місце у смисловій структурі творів. У статті представлено аналіз лише кількох параметрів

концепту «чоловік», подальшого вивчення вимагають такі площини, як «чоловік – товариш», «чоловік – батько» і т.д.

Джерела та література

1. Галаур С. Письменник Януш Леон Вишневський: «Якби не було нещасливого кохання – не було б і літератури» [Електронний ресурс] / Світлана Галаур // Урядовий кур'єр. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/pismennik-yanush-leon-vishnevskij-yakbi-ne-bulo-ne/>
2. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : монографія / О. М. Кагановська. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 292 с.
3. Лисина А. Жена и любовница Януша Вишневского [Електронний ресурс] / Алина Лисина // Суббота. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.subbota.com/2011/04/27/lioo8.html>.
4. Радченко О. Ю. Види концептуальної метафори : підстави класифікації / О. Ю. Радченко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2003. – № 586. – С. 141–144.
5. Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 240 с.
6. Nowakowska-Kempna I. Konceptualizacja uczuć w języku polskim. / Nowakowska-Kempna. – Warszawa: Data, 2000. – 350 s.
7. Skowronek B. Strategie czytania powieści J. L. Wiśniewskiego „S@motność w sieci” / B. Skowronek. // „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historico-litteraria. – 2009. – №9.
8. Wiśniewski J. L. Sceny z życia za sceną / J. L. Wiśniewski. – Kraków. 2008. – 112 s.

Юлия Васейко. Специфика функционирования концепта «мужчина» в рассказах

Я. Л. Вишневського. Рассказы Я. Л. Вишневского в последние десятилетия чрезвычайно популярны как среди польских, так и украинских читателей, захватывают своей актуальностью, ведь автор отражает наиболее актуальные темы современного мира: одиночество, предательство, доминирование внешней красоты над внутренней, компьютерная зависимость и т.д. Писатель тщательно выбирает языковые единицы, которые при минимальном вербальном выражении передают максимум предметно-логической и эмоционально-чувственной информации, что, синтезируясь, формирует концептуальный уровень прочтения произведений. В смысловой структуре рассказов Я. Л. Вишневского высокая производительность свойственна концепту «мужчина», который характеризует многомерность – *муж, сын, брат, коллега, любимый, любовник, друг* и т.д., как центральная, так и периферическая позиции во внутренней организации литературных текстов, мощная функциональная нагрузка, что проявляется в формировании содержательной основы для освещения определенной психологической, социальной, моральной проблемы реальности.

Ключевые слова: рассказ, концептуальная структура произведения, концепт, функциональная нагрузка.

Yuliia Vaseiko. The specific of function of concept «man» in Y. L. Vishnevsky's stories.

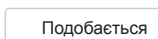
Y. L. Vishnevsky's stories have become extremely popular among Polish and Ukrainian readers in recent decades, captivate by its relevance, because the author reflects the painful themes of the modern world: loneliness, betrayal, domination of external beauty over internal, computer dependence etc. The writer selects carefully

linguistic units, which with minimal verbal expression provide the maximum of subject-logical and emotional-sensory information, which, synthesizing, forms a powerful conceptual level of artworks. The concept “man” has high productivity in the conceptual structure in Vishnevsky’s stories. Multidimensionality – *man, son, brother, colleague, lover, lover, friend* etc. is typical characteristic of the concept “man”, which has central and peripheral positions in the internal organization of literary texts, powerful functional loading that manifests itself in the formation of the basis for illumination of a particular psychological, social, moral problems of reality.

Key words: narrative, conceptual structure of the artwork, concept, functional loading.

.. Ó Васейко Юлія, 2017

Share this:

Будьте першою людиною, якій це подобається.

Пов'язано

Основні мотиви творчості Януша-Леона Вишневіського
У "філологія"

«Краще відмовитися від десяти чужих думок, аби мати одну власну»[1]
У "філологія"

У сучасній польсько-українській майстерні художнього перекладу: волинський досвід
У "філологія"

About Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи

Інститут Польщі

[View all posts by Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи →](#)

Опубліковано у [філологія](#). Додати до закладок [постійне посилання](#).

Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи

Створити безкоштовний сайт або блог на WordPress.com.